

MADÁCH IMRE
A CIVILIZÁTOR

KOMÉDIA ARISZTOPHANÉSZ MODORÁBAN

SZEMÉLYEK

STROOM, a civilizátor

ISTVÁN bácsi, falusi gazda

JANÓ tót

UROS rác

MITRULE oláh

CARLO olasz

MISKA magyar

MÜRZL német

} cselédei

A kart svábbogarak képezik.

A szín István bácsi udvara, háttérben a ház, oldalt kutyaól.

(István bácsi és cselédei mezei munkárol érkeznek.)

ISTVÁN

Becsülettel bevégzók a napot.
A baj miénk, az áldás Istené.
Mind helytállátok híven, gyermekim,
Csak Uros érdemelhet megrovást,
Ki jó szándéku intésemre se
Fogadt szót, sőt gorombán válaszolt.
Ti tudjátok, mi büntetést szabott
Ily tetre rég megszentelt házirend.

JANÓ

Kizáratást közasztalunktól.

ISTVÁN

Úgy van.
Ím hallod, Uros, ez lesz büntetésed.

CSELÉDEK

Megérdemelte. Éljen jó urunk!

UROS

Kiszenvedem. Nem fog történni máskor.

ISTVÁN

Hiszen, fiam, nincs is harag közöttünk. -
Leány, teríts asztalt e hárs alatt,
Az egyszerű szúk estebédben amit
Hibát tett a szakácsné, helyrehozza
A jó kedv s jó gyomor.

CSELÉDEK

Igaz biz az.

ISTVÁN

De nézzetek csak, nézzetek, barátim,
Minő Isten csodája jó amott.

JANÓ

Komédiás talán vagy köszörűs.

MITRULÉ

Garaboncás az, ördögcimbora,
Ha mint komédiás jövend közénk
Meglátjátok, hogy minket tesz bolonddá,
Ha köszörűsként - még meg is beretvál.

ISTVÁN

Ily babonától ment vagyok, de mégis

Akármi az, sajátos tünemény,
Szintűgy szégyellem, s bé kell vallanom:
Aggódva nézem, amint erre tart,
Nevetnem kéne őt a pukkadásig,
Ha valami nem borzongatna végig,
S elsápadnék a rettegés miatt,
Ha valami kacajra nem készítetne.

MISKA

Akármi, nem sokára kiderül,
Mert mindjárt itt lesz.

MÜRZL *(ételt hozva)*

Tessék, emberek!

(Leülnek egy asztal körül, Uros oldalt eszik egy fa alatt. Stroom két kutya által vont taligán roppant halom irományon ülve megjelen, a színpad közepén megáll, s leszáll.)

STROOM

Ördögös utak e vad tartományban.

ISTVÁN

Lovakra számítottak, nem kutyákra.
De szólj, ki légy, és mondd el, merre útag.

STROOM

Én Stroom vagyok, a nagy civilizátor,
A végzet az, mely engem útagon visz.

ISTVÁN

Ebnek hívjuk mi azt a végzetet;
Tiéd lehet, de a miénk nem az.

STROOM

Tietek is lesz, íme, elhozám.
Keletre hordom áldását nyugotnak.

ISTVÁN

Ez a papíros áldás ez talán.

STROOM

Igen, ez a nagy misztérium,
Mely megvált mindenféle régi lomtól.

ISTVÁN

Szokatlanabb terhével új lomoknak?
Hiába lom nélkül nincs régi ház,
Iparlovagnak új csak mindene.

STROOM

Több tisztelet árumnak, hogyha tetszik,
Ez az egyetlen egy panácea,

Mely gyökeres gyógyítást eszközöl.

ISTVÁN

De hát ki itt közöttünk a beteg,
Magam s cselédim jó színben vagyunk.

STROOM

Annál veszélyesb a baj, ha nem érzük.

ISTVÁN

Ha orvost hívunk, a betegség eljő.
De mondjad hát el, e szolgálatért
Minő díjat vársz?

STROOM

Óh, nem várok én.

ISTVÁN

Ugyé? Erővel véssz hát. Biztosabb.

STROOM

Csak a kellő adót fogadom el.
Ekként tesz az erődús öntudat,
Az alaposág elvem mindenütt.

ISTVÁN

Ah, Mürzl! Ez, mint látom, honfitársad.

MÜRZL

Volt, már nem az, mostan házad hazám,
Te lányodul fogadtál, így atyám vagy.

STROOM (*halkan a lányhoz*)

Csitt húgom, hisz ha engemet fiúl vesz,
Szintúgy hazám lesz, ahol jól lakom. (*Fennszóval.*)
Igen, a nagy német haza honom!

ISTVÁN

És hol van az, ha kérdni merhetem.

STROOM

Mi bárgyuság. - A Rajna- és Dunánál.

ISTVÁN

Hát ama híres Katzenellenbogen,
A Bückeberg, Hechingen, Sigmaringen,
Schwerin, Strelitz, Reis-Schleis s más számtalan
Hitványság mind ki ment már Áfrikába?
Vagy mint a szoknya-, ujj-, korc- és derékból
Ruhát fércelt-e valami szabó;
Mert a korc, a ránc, s ujj még nem ruha. -

STROOM

A szellemegység fűzi mindezt össze.

ISTVÁN

Ah úgy, tehát a németnek hazája
Az, ahol egykor puskaport csináltak,
S ma is mindenki büszkén azt hiszi,
Hogy ő vala az egyik munkatárs.

STROOM

Nagy hívatas van a német előtt.

ISTVÁN

Már azt betölté, a sört feltalálta,
Romantikát, nadrágot, ulmerkopfot.
De tessék kissé asztalomhoz ülni.

MÜRZL

Szivesen lát el, hidd meg, házigazdám,
Jól tartott ő már nem csak egy csavargót.

ISTVÁN

Te meg, szűz, szállásold be izibe
Istállóinkba végzetes lovát.

(Mürzl a fuvarral elmegy, Stroom helyet foglal.)

STROOM

Alig vagyok még kissé e helyen
S pirulnom kell a durvaság felett,
Mely itt szokásos e barbár vidéken,
Csak az imént is nadrágról beszéltél,
Most meg szüzet nem átallsz mondani,
Mindkettő trágár eszmékhez vezet.

ISTVÁN

Mi nem vagyunk még úgy civilizálva.

STROOM

Majd lesztek, hogyha Isten megsegít.
De nem vesz-é el kincsem a szekérről?

ISTVÁN

Itt olyanon ki sem kap.

STROOM

Fájdalom!

ISTVÁN

Mi haszna hát azon rakás fojtásnak?

STROOM

Hagyj csak most békét, aki kettőt boncol,
Az alaposan egynek sem felel meg.
És innen jó a félszeg művelődés.
Aki csizmát varr, az csiríz legyen
Utósó ízeig, mi gondja másra.
Ki a holdat kutatja, e világra
Ne legyen gondja, és aki tanít,
Őrizkedjék akármit is tanulni.
Csak egy van, mit mindennek tudni kell,
Adót fizetni engedelmesen.
Így készül a derék sok szaktudós.

ISTVÁN

Nem szaktudós, de tudós szag talán.
No csak fejezzed hát be azt a sódort;
Látom, hogy értesz alapos dologhoz,
Aztán beszéljed el nagy terveid.
Az ily miszórú munkás, egyszerű nép
Bár rá nem ér, hogy alapos legyen,
Mert mindenik percét száz gond igényli,
És jobbra-balra foltoz, tatarol,
Hol éppen feslik, ahol dőlni készül,
Elveszne éhen, hogyha mindig varrna,
Rongyokban járna, hogyha mindig főzne,
Elveszne lelke szellemtáp hijában,
Elnyomorodnék, hogyha nem mulatna,
S önemberségéből így csak megél.
De terveid, ha lelkesíteni nem,
Mulatni mégis okvetetlen fognak.

STROOM

Készen vagyok. S most mindenekelőtt
Szólj jó barátom; ismered-e Hegelt?

ISTVÁN

Nem én.

STROOM

Hogy érted hát meg tervemet,
Csak azt a szubjektív- és objektívét,
A pozitív- és negatívot tudnád.
Teszem ha az ember a pozitív,
Mi kívüle van negatív - nem ember.
Értetted-e?

ISTVÁN

Igen. - Ember vagyok,
Te kívülem - nem ember, vagy gazember.

STROOM

Szofizma volt, szofizma, Istenemre!
Hol a morális, a közérzet benned?
Ez nem germán-keresztyén eszmelánc!

ISTVÁN

Hát hagyjuk abba.

STROOM

Másképp kísértjük meg
Argumentummal a posteriori.

ISTVÁN (*botot suhogtatva.*)

Ah, ebben már erősebb is vagyok.

STROOM

Megint csak félreértesz, hagyjad el;
De mondd meg, ott távol miért eszik
Magányosan az az egyén?

ISTVÁN

Hibát tett
S ez büntetése.

STROOM

Mily törvény szerént?

ISTVÁN

Bevett szokás.

STROOM

Hallatlan! Zsarnoki.
Hogy volna így biztos személy s vagyon,
Hogy tudja meg: mi a szabad, mi nem?

ISTVÁN

Igen kevés van, ami nem szabad,
A többiben tesz, aki mint akar.

STROOM

Hamis, hamis tan, aztat kell megírni,
Hogy mit szabad, a többi tiltva van.
Ha én intézném e ház dolgait,
Kitárnám a törvényt, mely mint a nap
Világos s jóltevő, majd lenne rend.

UROS

Bölcsen beszél - tán mártir is vagyok.

STROOM

Hát itt a többi mily állásban él?

ISTVÁN

Ezek cselédim, munkálnak velem
A ház javára, és én díjazom,

Amint mindenki érdemelni tud.
Az tót, ez rác, amaz oláh, olasz,
E lányka német, én magyar vagyok.

STROOM

S e sok derék nemzet megtűri-e,
Hogy a magyar parancsol mindnyájoknak?

ISTVÁN

Nem a magyar, de a gazda parancsol.

STROOM

Ha én intézném e ház dolgait,
Majd másképp lenne mindez, minden nemzet
Egyenlően van jogosítva élni.

CSELÉDEK

Ez nem bolond - mondott ám valamit.

ISTVÁN

Hisz tölem élhet, hogyha otthon él,
De házamban csak én parancsolok.

STROOM

Mindenkinek az háza, ahol él.

CSELÉDEK

Szépen beszélsz, az Isten tartson érte.

STROOM

S mért van csizmában az, bocskorban ez?
Ha én intézném e ház dolgait,
Egyenjogúság lenne mindenütt,
Ha meztélláb is kéne járnia.

CSELÉDEK

Miért is tűrjük? Prófétánk, ne hagyj el!

ISTVÁN (*gyürekedve*)

Hálátlanok, - ki tudtok-e lakomból?
Nem voltam-é mindég igaz apátok!
De hogyha úgy van, jöjön, aki mer,
Ököltre hát, házamból mind kihánylak.
Prófétáttal. - Nos, elő, legények.

STROOM (*közbelépve*)

Megálljatok - nem jöttem én ide,
Hogy nyílt erőszakkal kívánjak élni.

ISTVÁN

Csak mézes méreg-, gyáva cselszövénnyel.

STROOM

Eszmét hoztam, civilizációt
Rendezni jöttem. Paradicsomot
Állítani, melyben nyer mindenik,
És senki nem vesz.

ISTVÁN

Különös dolog.
De mondhatom paradicsomodról
Nem nagy fogalmam. Hátha abban is
Oly paradicsom-almák termenek,
Melyektől a fog elvásul s csodáljuk,
Ádám apánk mért adta értök üdvét.
De elmegyek, hogy mérgemet kifűjjam. *(El.)*

UROS

Most szólhatunk, hogy elment az öreg.
Mondd, mit nyerünk mi; hogyha hozzád állunk?

JANÓ

De jól ígérj, másképp nem alkuszunk,
Nem rossz dolgunk volt, azt elhiheted,
A te kegyedre épen nem szorultunk.

STROOM

Hagyjátok a ház gondjait reám,
S várjátok békén a nagy dolgokat.
Ím, mindeniknek hoztam egy ereklyét.
Ez amulett az üdvnek záloga,
Nyakon hordjátok, és megjő gyümölcse.
(Az amuletteket szétosztja.)

CSELÉDEK

Az alku áll.

STROOM

Fogjunk tehát dologhoz.
Jerünk a házba, nézzük a leltárat.

(Mind a házba mennek. István visszatér.)

ISTVÁN

Folytassuk most az értekezletet. -
Itt senki sincs, jerünk tehát utánok.
Mi az, bezárva? Hej! Eresszetek be!

STROOM *(az ablakon)*

Ki háborít házunkban?

ISTVÁN

Hát a gazda.
Alkudni jöttem.

CSELÉDEK

Későn, megvagyon már.

ISTVÁN

Hirem nélkül. - Felgyújtom ezt a házat
Ördög, pokol - ki itt az úr kivülem?

CSELÉDEK

Add meg magad. Hisz minden jókat ígér.
Magadnak téssz kárt, s minket is megölsz,
Várj türelemmel.

STROOM

És bízzál szavamban
Te léssz az úr ezentúl is, barátom,
Csak azt ne bánd, hogy én parancsolok.

ISTVÁN

Ha úgy van, lássuk hát, mit tudsz mutatni.
Sokat ígérsz civilizációddal,
Meglátjuk, jóllakunk-e mind belőle
Avagy csak úgy, miként a kóceví. -
Légy hát intézőnk, Istenem segítsen,
Ha jól megy, én csak gondomról tevék le.

(Svábbogarak jönnek hosszú menetben úti málhával, porontyokkal, s ablakon, ajtón a házba mennek.)

KAR

Strófa

Dicsérünk, mester, aki nékünk
Ma ismét új házat szereztél!
Híven járunk el ügyeidben,
Befurakodva minden zugba,
Mi, a civilizációnak
Ellentállhatlan hordozói.

Antistrófa

Mi csak erény a házi körben,
Mínd a mi művünk. Éberségre
Szoktatjuk a hanyag gazdasszonyt,
És tisztaságra kényszerítjük,
Nem hagyjuk, hogy megavasodjék
A készlet, híven felfaljuk mind.

Második strófa

Hiába üldöz, pusztít a sors,
Százvezren kelnek fel utánunk,
A végzet szentelt eszközeül
Napszámunkat betöltve híven.
Dicsérünk, mester, aki nékünk
Ma ismét új házat szereztél.

Második antistrófa

Óh, háládatlan az emberfaj!
Pusztít és útál, ahová csak
A civilizációt vittük.

De mi, hajh, szent szemtelenséggel
Megyünk, mert tudjuk, új világrészt
Csak féreg alkot, nem oroszlán.

ISTVÁN

Mi fajzat ez? - Gonosz lelkek talán,
De nem, a lélek bár elkárhozott,
Nemességének hordja bélyegét.
Csatázhatunk vele, s ha elbukunk,
Csak szenvedés érhet, gyalázat nem.
E hitvány fajjal, mely sárból terem,
Utálatosan hemzseg, s oly bűdös,
Mely küzdni gyöngeségében nem ért,
S csak a tömegnek szemtelenségével
Foglal tért, s hint cudar dögleletet,
Csatázni sem lehet. Mi lesz mindebből?

CSELÉDEK *(az ablakon)*

Ez már nekünk is kezd nem tetszeni.

(Stroom és a cselédek kijőnek a házból.)

STROOM

A leltár megvan. Most aktáimat
Hozzátok. Aztán mindenek előtt
Ítélek Urosnak nevezetes
És bonyolult ügyében, hogy lássátok,
Mi az igazság, mit nem ismerétek.

(Az aktákat hozzák s az asztalra halmozzák: Stroom elibek ül és ír. A többiek körüle állnak.)

UROS

Az én ügyem se nem nevezetes,
Se bonyolult, s már régtől vége is van.

STROOM

Addig nincs vége, míg nem akarom.

ISTVÁN

Hisz büntetését is kiállta már.

STROOM

Azon barbár eljárás mit se számít. -
De oly sok a teendőm, hogy ezúttal
Szóbelileg végzek csak, röviden.
Imé, készen van a protokoll is,
Még csak néhány csekélyebb pont hibázik,
Mit most kipótlunk. Az egész csekélyesség,
Tizenhat ív - meg is van bélyegezve.

ISTVÁN

Megbélyegezve - mint gonosztevők!

STROOM

A kétféjű sas van mindenik íven,
Uros fizet tizenhat jó huszast.

UROS

Nincsen szükségem a képes papírra.

STROOM

De nékem a huszasra annál több van.

KAR (az ablakon)

De nekünk a huszasra annál több van.

UROS

De hát miért sas, és mért kétféjű?
Hol dög van, a sas, mondják, ott gyülekszik
S nem tetszik nékem az olyan igazság,
Mely mind előre, mind hátra tekint.

STROOM

Haszontalan okoskodol, fizess. -

UROS

Ha már éppen kell.

STROOM

Nem kell, de muszáj.
Lám mily hiányos nyelv az a magyar -
Hogy lenne képes kulturális nyelvnek,
Muszája sincs. - Kell - mintha kérdené,
Kell-é? Ki kérdi, ha mondom: muszáj.
E szót: muszáj, jól meg kell ám tanulni.
S úgy értsétek, ha mindjárt kérdem is,
Kell-é? Az is mindig muszájt jelent,
Konkrét példája az önkénytes kölcsön.

ISTVÁN

Mi ördög az?

STROOM

Az a jövő zenéje,
Preludiumából egy kis akkord.
De visszatérve barbár nyelvetekre,
Hogy értené meg Hegelt ez a nép
Mely így beszél: Embernek és nem nek Ember.
Hisz annak észjárása mind hibás.
Előbb való a birtok, mint az ember,
Ezért nem lesz, lám, semmi a magyarból.
De hát dologra. Halljuk a tanúkat.
Az első Mürzl.

MÜRZL

Én mit sem tudok.

STROOM

Azt akkor mondjad, hogyha kérdezem.
Hogyan hívnak hát?

MÜRZL

Most mondtad magad.

STROOM

Ha mondtam is, mindegy, most kérdezem.
Így rendeli a törvény tizedik
Könyvének hatvanhatodik cikkében
A hatvanharmadik paragrafus.

KAR

Mi óriási törvénytudomány!

STROOM

Hogyan hívnak hát?

MÜRZL

Mürzl.

STROOM

Más neven?

MÜRZL

Zielarsch.

STROOM

Ah, régi jó család, örülök.
Kaptál-e már vagy huszonöt botot?

MÜRZL

Uram, mit gondolsz, nálunk hölgyeket
Nem szoktak verni.

STROOM

Ez előítélet.
Legjobb sikerrel én régtől gyakorlom.
Hát nem kaptál? - Voltál-e katona?

MÜRZL

Mit gondolsz, ah, mi kérdés!

STROOM

Voltál vagy nem?

MÜRZL

Leány vagyok.

STROOM

Sackerment, voltál, vagy nem?
Itt a rovat, azt bé kell tölteni.

MÜRZL

Nem voltam.

STROOM

Igy, most kérdem, hogy miket tudsz.

MÜRZL

Semmit sem.

STROOM

Ez gyanús válasz nagyon.
Meglátjuk később, cinkos nem vagy-é.
Janó, te lépj elő most, hogy neveznek?

JANÓ

Rityitma.

STROOM

Jó hangzású név ez is.
Hát tégedet?

ISTVÁN

Magyar.

STROOM

Mi parvenű név!
Vad származás, no mindegy, megjavítjuk.
Máder leszesz. Így - még csak ez hibázott,
Most már kimondom az ítéletet. *(Könyveket forgat.)*
A nyolcadik kötet harmincadik
Cikkében harmadik paragrafus
Az engedetlenség bünéről szól,
S akasztófát mond a gonosztevőre.

KAR

Halált rá - annál több marad nekünk.

STROOM

Igaz, hogy azt a hatvanhatodik
Cikk ipszilon pontjában korlátozza
S csak a felségsértési bünre szól.
Valóban vagy szerencse gyermeke,
E pont dicsón megvédi életed.
De rád reccsent már a következő könyv,
Im, itt van a cselédség viszonya
Urához, mely nyíltan hivatkozik
Az első könyv póttusítására,
Hol is tisztán szabott a büntetés;

Tíz évi fogságtól hat botcsapásig.

KAR

Lám mily megnyugtató precízió.
Mily tiszta, csakhogy megtalálni baj.

STROOM

De itt könnyítő körülmények vannak,
Például: nem vélem ellenkezél,
Csak gazdáddal. Húsz botot fogsz kapni,
E lánynak meg amnesztiát adok. (*Félre.*)
Köszönd, galambom, ragyogó szemednek.

MÜRZL

Ezért szememnek kár is volt ragyogni,
Gazdám másképpen tudta azt felszítani.

UROS

No mondhatom én szép ternót csináltam.
De nem jött ingyen - megfizettem érte.

MITRULE

Eben gubát cseréltünk, úgy hiszem.

STROOM

Máder, neked még fennmarad jogod
A kártérítést rajta követelni,
De ez külön polgári pört igényel,
Ha díjait előre leteszed.

ISTVÁN

Elállok tőle.

STROOM

Szép nagylelkűség!

ISTVÁN

Nem volt nagy károm.

STROOM

Hát a napmulasztás,
A fáradtság, a járás és kelés
A vádbeszéd, viszonzbeszéd, ellátás
Szép összegecskét tenne, mondhatom.

ISTVÁN

Ingyenbe megy. Ha a pört nem gyűlölném,
Inkább keresném a szomszédomat,
Kukoricámat aki megrabolta.

STROOM

Te Urossal tehát kiegyezél,
Pöregyeséged díja tíz huszas.
Tessék letenni. A kukoricát
Mi illeti - *(Könyvekben keres.)* csodálatos dolog,
Ez egy eset még nincs a törvénykönyvben,
No majd csinállok róla egy fapátenst. -
Tehát, uram, előbb is kérdezem -
Hogy alaposan járjak el e tárgyban,
Nem hebehurgyán, mint itten szokás volt -
Csak a gyümölcs, vagy a szár is szenvedt kárt?

ISTVÁN

Természetes, csak a kukorica.

STROOM

No látod-e, még ez nem nagy dolog,
Mert itten mondja a paragrafus
Hogy ültetvényben tett hibát könyíti,
Ha csak gyümölcse sértetett, nem a törzs.

ISTVÁN

Mennykő üssön meg - hagyjuk ezt, uram.
Nem szóltam semmit, itt van a tíz huszas.
Isten velünk.

STROOM

Nem úgy, fel van már adva
Az ügy, s kell folytania, ha valamennyi
Papírgyár készítménye elfogy is.
Ha az utósó inged megy bélyegre,
Ha a hámból kidőlök, mint szamár,
S székemre tízedik utódom ül,
Ki mostan még csak hallgatni tanul,
De néked igazat kell kapnod és
Testálhatsz e pörről, mint vagyondról,
Ha közbe nem jó a végső ítélet
Amnesztiája.

ISTVÁN

Rettentő öröm!

KAR

Strófa

Óh mester! Kérlek mindenekre,
Mi szent előtted, sérthetetlen
A császárnak fogadására
És az oktrojált alkotmányra,
A német egység jóvoltára,
Spenátra és sárga répára.

Antistrófa

Ne kezdj, ne kezdj polgári pört el,
Tudod az a pedáns görög kor,
Pogányos klasszicitásával,
Időt s tért mi szűkre szabott ki,
Melyben komédiája játszik

S milyen nagyot helyez a szépben.

Második strófa

Hogy fér belé két emberélet,
Hogy járjuk Ponciust, Pilátust,
Midőn még fel sem is találtuk
A civilrechtet, romantizmust,
A puskaport és az ásitást,
Népünk későbbi hívatását.

Második antistrófa

Kérünk hát, mester, hadd el, hadd el,
Ki jőne komédiát nézni,
Hogy végét unokája lássa,
Kit még otthon nem is csinált meg,
Vagy hogy csináljon a darab közt,
Butára sülne el, óh, félek. -

STROOM

Legyen buta, csak jó polgár legyen.
Ki mondja azt, hogy a lángész szükséges?
Az államban eszünk nekünk elég van
S gondoskodunk eléggé a tömegről.
Annak nem is kell a fej, csak azért,
Hogy sógorom, a kalapos megéljen.
Aztán ne hidd, hogy úgy lesz csak buta,
Ha a színházban készül. Gondoskodtunk
Már oly rendszerről és oly eszközökről,
Hogy készüljön bár a Sion hegyén,
Butává nemesül. Küldd el nekem. -

KAR

Hát a jó ízlés, a klasszicitás
Nevében kérlek, hadd el azt a pört.

STROOM

Fitymálom a jó ízlést, klasszicizmust.
Törik-szakad, a pörnek folyni kell.

KAR

Jaj nekünk, ám de néktek még jajabb.

STROOM

Fogjunk munkához. Mindenek előtt
Hozzuk tisztába a bevezetést.
Hol passzusod?

ISTVÁN

Nincs.

STROOM

Vajh mi szörnyűség.
De legalább, reményilem, el vagy látva
Tartózkodási jeggyel.

ISTVÁN

Nem vagyok.

STROOM

Nem útatol hát, s nem tartózkodol?
Mi vagy te hát? - Hol a keresztlevél?

ISTVÁN

Nincs.

STROOM

Úgy tehát még tán születve sem vagy,
S szomszédaiddal már pörölni mersz,
A rendetlenség itten végtelen,
Szörnyű rossz a politikus kormányzat,
Pedig mindennél ez elébb való.
De jótállok, hogy talpra állítom. -
Hallgasson addig a magánpanasz,
És sérelem, számára nincs fülem:
Az egyes veszhet, hogyha nyér a köz.

ISTVÁN

S ki az a köz, ha mind veszünk miatta?

STROOM

A köz azon nagy eszme és kapocs,
Mely egyesít, s mit én képviselek.

KAR

S mi véled, mester. Nélkülünk mi sem vagy.

STROOM

Szerencse, hogy gyanítva e hiányt,
Hoztam magammal mindenik egyénre
Vagy ötven ív rubrikázott papirost,
Előlegesen, úgy hiszem, elég lesz.
Itt néktek az igazolási jegy,
A marhapasszus, fegyverengedély. -
Névösszeírás, birtokív, adókönyv,
Keresztlevél, oltási bizonyítvány.

ISTVÁN

De nem vagyunk beoltva.

STROOM

Mit se tesz,
Csak a rubrika jól legyen betöltve.
De halljátok tovább s örvendjeteK:
Katonaságtól felmentő levél,
Pótlék-adó, dohányra engedély
És borboléta. Ím, itt a cselédkönyv,
Községi bizonyítvány, később jönek
Tájékozásul a kormánylapok,

Hetenként egy szekérrel. -

KAR

Óh, pihenj meg!
Elég áldás ez egy lélegzetedre,
Mégfűlsz belé. -

CSELÉDEK

Félek, hogy mink fulunk meg.

ISTVÁN

Hová teendjük e tenger papírost?

STROOM

Egy részét mindenik magával hordja,
S elég nagy e ház hivatalszobának.

ISTVÁN

S mi hol lakunk?

STROOM

E kis kedélyes ólban.
De folytassuk csak. E póttusítás
Szükséges mindeniknek; nélküle
Létezni sem lehet.

ISTVÁN

S mi azt hívők,
Hogy léteünk. Szép herézésben voltunk.

STROOM

Kegyelmesen megengedi új adónem:
Személykereset, mindenekre szóló.

MÜRZL

Bomolj meg, rám ugyancsak mit se szól,
Hazádba tán való ily kereset,
Itt a személy nem hoz be.

STROOM

Hát ingyen megy?
Tessék elhinni, még jobb kedvelem. -
De most a taksákat fizessétek le,
Aztán a többit.

ISTVÁN

Honnan győzzük ezt?
Szegénységünktől ennyi nem telik.
Inkább kérnénk kevesb kormányzatot,
Hogy nekünk is maradjon valami. -

STROOM

Nincs ám, mivel henyék vagytok nagyon,
Csak úgy dolgoztok, hogy megéljetejtek;
De én mindenre jó adót vetek,
Mentől nagyobb, s hogy megéljetejtek
Még orrotokkal is kell túrnotok
A földet. Így virul fel az ipar.

ISTVÁN

S mi hasznunk, hogyha többünk nem marad,
A munka nem nagyon kedves mulatság.

STROOM

Nekem lesz hasznom, s nektek károtok nem,
Ön zsirotokban fuldokoltok úgyis,
De én hoztam civilizációt,
S egy érvágás egészséges leend.
Imé, minek e fityegő ruha? (*Leveszi a mentét.*)
Esernyő is tesz ily szolgálatot.
Mi haszna e szárnyaknak itt, le vélők!
(*Levágja az atilla végeit.*)
E paszománt, - pénzül fog kamatozni.
Lám mennyi van csak itt meggazdálkodva.
Minek sarkantyú?

ISTVÁN

Nem járunk kutyán.

STROOM

Gyalog jár, aki bír, ki nem bír, fekszik.
Vagy mért a csizma is? Nagy fényűzés.
Im, a civilizáció nevében
Megajándékozlak e fapapucssal,
Ez olcsó és örök időkre tart.
Meg amint hallom, tik gatyát is hordtok,
Mire való az, - én nélkülözöm,
S mi úr vagyok mégis - le a gatyával.

JANÓ

Úgy látszik, a paradicsom kezdődik,
Mezítelen fogunk maradni benne.

ISTVÁN

Jaj nékem, holnap István napja van,
Házunknak ünnepe, így menjek-e
Templomba?

STROOM

István? Hát mi ember az?

ISTVÁN

Ő alkotá e házat s rendezé
A konstitúciót.

STROOM

Ah, el vele!
E dekrétummal, ím, kasszírozom.
Ezentúl Zsófia lesz ünnepünk,
Kendervetések védőszente ez,
S a kender minden rendnek talpköve.
Kormányoz, mert papírt szolgáltat nekünk,
Igazságot tesz a kötél képében,
S pénzül forog, ha bankóvá silányul.

ISTVÁN

Mi az a bankó? Vagy mankó talán,
Olyannak támasz, aki járni nem tud.
De nekünk jó ám konstitúciónk.

STROOM

Megint a lázongó szót mondod el?
Miért nem mondod, jó az octroink?
Többé ne halljam. Íme, itt a bankó.
Jobb pénz, mint amit eddig bírtatok.
A húszas mától kezdve mit sem ér,
Csak én veendem még el kegyelemből
Adóba, s tikteket ezzel fizetlek.

ISTVÁN

Csodálatos - de mégis pénz, ha mondja.

MITRULE

Ki tudja, mit rejt ám, de pénznek látszik.

UROS

Talán csak pénzünk párticédulája.

CARLO

Beszélhet nekem, e rongy rongy marad.

STROOM

No lássátok, mi sok dicső reform,
De még koránt sincs vége.

CSELÉDEK

Jaj nekünk!

STROOM

Mi célra e fehér buzakenyér,
Midőn haszontalan dobjátok el
Szemétre a kukorica csutakját?
Én gépet hoztam azt megőrleni,
Jóllaktok véle, s a buzát adóba
Adjátok. Lám, mi egyszerű eszközlés.

ISTVÁN

Hát hogyha a csutak menne adóba?

KAR

Jaj, el ne vállald!

STROOM

Szörnyű butaság.
Hisz abbul áll épen finánciális
Munkám előnye, hogy értéktelen
Lomot értékesítség, ha megeszed,
S az értékes tárgy nekem megmarad.
De ezt oly könnyen fel nem foghatod,
Olvasd el e tárgyról a szakművet,
Ámbár rövid, de jól ki van merítve. *(Egy főliánst ad át.)*

ISTVÁN

Inkább csak elhiszem, hisz jól tudom
Zsebemből, milyen jól ki tudsz meríteni. -
De engedelmet kérek elvonulni,
Szégyenlek még tovább e lány előtt
Ugy állni, mint zilált madárijesztő. *(Elvonul a kutyaólba.)*

MITRULE

Hát a bankó igazán pénz, uram?

STROOM

Péng, hogyha mondom, s jaj, ki kétkedik.

JANÓ

S hát az adó kinek zsebébe megy?

UROS

Mondd, mit kapunk belőle?

STROOM

Nyugtatót.

UROS

S a pénzt?

STROOM

Segédeim a kormányzatban.

MITRULE

Leszünk segédeid.

STROOM

És ki dolgozik?
Tán én? Nekem hivatásom nagyobb,
Te szánts, te vess, vannak nekem segédim.
Elő - elő! *(Néhányan a karból lejőnek.)*
Ezek bírák leendnek,
Méltóságos, megfontolt férfiak,

Büdösek bár, de még ez mit se tesz,
E fürge nép lesz a polícia,
Mely befuródik száz rekesz dacára
S kevéssel több piszkot hagy hátra, mint
Ételt. - Finánc meg e szemérmes
Piaci légy lesz. Ez a kis bogár,
Melynek hátulja fénylik, fogja a
Pátenseket kiadni s magyarázni.
Im, a tanítónk itt az éji had,
Sötétséget keresve, meg penészt.
E nagybajúsú, nagyszájú gyerek,
Ki úgy csörtet, hogy szinte félelem,
Ez lesz házamnak véde, támasza.
Mindnyájatoknak itt a pápaszem,
A gravitást megadja néktek az
S ki dolgotokba fúrakodni mer,
Közös boszúnk választott célja lesz.

UROS

Nézzétek ott a hidról most esett
A sárba egy ökör - jerünk kihúzni.

STROOM

Avagy te lettél-e polícia?
Ki engedé meg az avatkozást?
Mikor fog egyszer a rend bejöni?
Maradj. - Barátaim menjetek oda,
A protokollt vigyétek magatokkal,
Rendesen járjatok el ügyetekben,
Hogy lássa e nép, hogy mi a kormányzat.

(A kar el.)

JANÓ

S mi lesz az ígéretből, szép uram:
Hogy sorsunkat javítani fogod,
Hogy egyiránt urak leszünk mindnyájan?

STROOM

S nem vagytok-é? Ki több a többinél?
Tán pénze van, ide vele, nem tudtam.

JANÓ

Amint látom, csizmadiát fogánk.

UROS

Pogányt fogánk, és most visz a pogány.

STROOM

Csitt, lázadó, vagy egy paragrafust
Rád olvasok, hogy meg nem köszönöd.
Tartsátok a szent amuletteket,
Hiven őrizve, s várjatok nyugodtan,
Nagy terveim már érni kezdenek.

(A kar jó az ökörbőrrel.)

JANÓ

Lám itt is hoznak egy érett gyümölcsöt.

STROOM

Amint látom, már későn jöttetek.
No semmi sem. Csakhogy a protokoll
Rendben van és aztán elég csinos:
Nyolc év. Hiába, megnyugvást szerezhetsz,
Hogy rendes eljárás mellett döglött el.
Most el, nyugodni ennyi fáradságra!

(Bemegy a házba a karral.)

UROS

Hogyan tetszik, barátim, e dolog?

MITRULE

Maradtunk volna bár a réginél,
Sajnálni kezdem régi uramat.

JANÓ

Vizsgáljuk át ez amuletteket,
Nincsen bizalmam már most semmihez,
Hát hogyha lóvá lettünk ebben is.

MÜRZL

Nézzük meg, rég kíváncsin forгатom,
Im, itt az olló, fejtsd fel Carlo te.

CARLO

Egy lap papír beírva, olvassuk meg :
(Olvas.) „Óh macskaevő,
A te szép rendeltetésed
Őrizni a civilizációt,
S a civilizáció én vagyok.”
Corpo di Bacco, ez ajándokod hát?
Maledetto tedesco, no, megállj!
Jó, hogy kitudtam idejekorán.
Búcsút veszek, im, a kapufélfától,
Velem csak német többé nem beszél. *(El.)*

UROS

Enyémben meg mily rejtélyes felírás,
Ebben talán mégis csak van erő.
(Olvas.) „Cár dava, mi pak trazsimo.”

MÜRZL *(nevetve)*

Ah szép erő, olvasd csak megfordítva.

UROS

Ó, mi szart kap, im, a vadrác.

Akasztófát kiszolgált vakmerő,
Kerékbe törni régtől érdemes!
Ez-é, miért gazdámat elhagyám?
Megállj, ha élek, jóvá is teszem.
Hej, gazda, gazda!

MITRULE

Hát nekem mit írt?
(*Olvás.*) „Ah úgy szeretlek,
Hogy majd megeszlek:”
Megállj, fardra forrjon ez a mondat.
Tudod-e mit tesz az, hogy cinye mintye!
Hej, gazda, gazda!

JANÓ

Lássuk most enyémet :
(*Olvás.*) „Cso zse szi bol dotyat, Jano?
Mizer szlovák vecser, rano.
Teraz bugyes, szlavni Rakuz.
Do rityi mi zakúz.” -
Zatraceni szvinyár, ördög, pokol,
Uhor szom, és az is leszek, míg élek.
Hej, gazda, gazda, nincsen-é füled?

MISKA

Hát ez: (*Olvás.*) „Segíts magad ten sorsodon,
Mert el van hagyva, aki másra vár.
Eróm nem bennem, - marhaságtokban van.” -
No jó, segítetek, csak te meg ne bánd.
Hej, gazda, gazda, jőj ki az odúból!

MÜRZL

Lássuk már az enyémet is. Im, itt van:
(*Olvás.*) „Willst du dich gut unterhalten,
Werde ich gut aufgelegt sein.”
Jőj, kérlek, gazdám, végünk van különben.

UROS

Hogy is túrhettük e földönfutót
Idáig is, hogy félheténk egymástól?
De érdemeltük ezt a bűnhődést.

ISTVÁN (*félíg kibújva*)

Mi zajt csináltok? Majd is ad a sógor,
Ha meg találja hallani.

JANÓ

Mi hívunk.
Mebántuk, amit véténk ellened,
Óh, jaj, bocsásd meg, és fogadj kegyedbe!

ISTVÁN

Ez ólba? Jőjön, aki belefér.

Csak halkan, halkan, nem leszek oka,
Ha rátok olvas egy paragrafust.

UROS

Paragrafussal mink verjük agyon,
Mit az udvarnak árnyain szedünk fel.

MISKA

Vezess te, és kiverjük a világból.

ISTVÁN

Az Istenért, mi lázadó beszéd!
Látjátok, hisz ki tudja, mit akar még;
Csak nem lehet feltenni, hogyha ember
Istennek mása, jót ne is akarjon,
Eddig még semmi jót nem leltünk benne,
Bizony hát a jó mind hátra van még.

UROS

Ki még tovább vár, gyáva vagy bolond.

ISTVÁN

Az Istenért, csak türelem, barátim,
Fohászkodjunk inkább a szent Istenhez,
Hogy a szívét világosítsa meg;
S végezzük így, mondjátok el utánam:
Isten ne nézzed benne, hogy ő sváb,
Igaz, hogy az nem szép, de mégse bűn;
Aztán meg ő is a te teremtésed,
Mivégből - azt te legjobban tudod.-
Jó éjszakát - nem hallok semmit is
Épen most álmodom, hogy jóra fordult. (*Behúzódik.*)

JANÓ

Te vagy közöttünk első, légy vezér.
Hiszen már horkol. Óh, mit is tegyünk!

MISKA

Segítsünk hát magunkon, mint maga
Tanított a sógor. Fel, jöjtek,
Rejtekben fontoljuk meg a hogyan,
Aztán cselekszünk fényes napvilágnál.

(*Mind el, kivéve Mürzlt.*)

MÜRZL

Szegény gazdám! Mondhatlan fáj, hogy így
Ellágyult minden férfiereje. -
Estende itt szoktunk volt összejönni
Néhány édes szó- s még édesebb csókra,
S most ahelyett a kutyalyukba bújt. (*Sír.*)
Kihívom őt és addig biztatom,
Míg végre tán még megkeményedik.

STROOM (*sompolyogva kijő*)

Óh, hölgy! Örülök, hogy találkozánk,
Epedtem néhány édes szó után.
A sok fáradság és sok gond miatt,
Mint megterhelt villámtelep vagyok,
Melynek pozitív pólusán a láng ég.
Öledben ülnék negatív helyet,
Hol átürülve megnyugodnék keblem.

MÜRZL

Kikérem én, az ily trágár beszédet.
Ott szólj így, hol személykereseti
Adót fizetnek.

STROOM

Óh, te félre értesz,
Pedig reményem abban pontosult,
Hogy engem, aki Hegelt megtanultam,
E barbár házban, a nem én-világból,
Te, eszméim konkrét szubjektuma,
Ki vágyam kézzelfoghatóvá tetted,
Te egyedül fogsz engemet felfogni.
Óh, hagyjad lelkem átolvadni benned,
Ne tarts el egy merő negációval
S én véled az üdv minden mélyeit
Kifürkészendem.

MÜRZL

Menj el a pokolba,
Egy szót se értek e handabandából.

STROOM

Nem értsz? Meg fogsz majd később érteni,
Fogom használni az indukciót,
És úgy hiszem, hamar kapacitállak.

MÜRZL

Kapacitáld, tudod, a lovadat,
Engem csak nem fogsz. Lássá meg az ember! (*El.*)

STROOM

E lány goromba, s rám sem hederít.
Bizonyal tett már szeretőre szert,
Másképp magától nem taszítna így el.
No semmi, majd segítek én azon,
Kihirdetek egy pátenst már ma még.
Rövid lesz, vagy kétszáz paragrafus:
Lakatra jó minden lány országszerte,
A kulcsok nálam lesznek őrizetben,
S csak taksa mellett adjuk ki naponta. -
Felséges gondolat! - Hogy ily késő jött!
Mi szép adó és mennyi hivatal,
Hát még a sok mellékes sportula!
No lány, meglágyulsz majd egy hét alatt.
(*Bemegy a házba, István dühösen előbúj.*)

ISTVÁN

Mit hallok? Hát még e kis jótul is
Eltiltaná! No sógor, úgy akartad;
Hát rajtad töltöm mérgemet ezentúl.
Megállj! Lakolsz, ha villámhárítót
Már nem bírom, kétségbeesve vívok.
Fel, fel, cselédim! Harcra, jöjtek:
Veszedelembe jött a hon s szabadság,

(A cselédek jönnek szaladva.)

Fel! Mürzl, zászlóul szoknyádat add,
Hozz piszkafát, te villát, légycsapót
És békanyúzót. Fogjon mindenik
Isten nevében, amit kapni tud.

JANÓ

Szívből megyünk. Vezess a győzelemre!
Nincs oly vitéz több, mint a hős magyar,
Ha egy kicsit későcskén ébred is.

ISTVÁN

No hát, utánam, jó barátaim,
Fegyverre minden, harcra, győzelemre.

STROOM *(az ablakon)*

Mi ez, mi zajgás kint a csendes éjben?

ISTVÁN

Még kérded-é, csufos honáruló?

STROOM

Honáruló? Miért, hogy a pinát
Lakatra tettem? Vajh mi különös.

ISTVÁN

Sokat túrtünk, tovább már nem lehet.

JANÓ

Bolondul-e vagy gúnyol a vén kópé?
Mi balgaságot mond?

ISTVÁN

Ne bánd, Janó!
Az az én dolgom, fogjad fegyvered;
E vén gazembert mogyoróbotokkal
Mángoljátok meg, míg a többire
A légycsapó legalkalmasb eszköz lesz.

(A házat ostromolják s védik.)

STROOM

De mit vétettem hát mást, szóljatok.

JANÓ

Elmondjam-é oltott gazságaid?

STROOM

Az oltott gazság már politika,
Mint oltott vackoralma. Érted-é?
Politikát választok, amilyen kell,
Van nagyszerű, van síma, kétszinű,
De olyan nincs, mely nem volna szabad.

KAR

Strófa

Óh mester, látod, milyen hitvány
Mí nyomorult a büszke ember,
Ki kebelében az egeknek
Elorzott lángjával dicsekszik.
Lenyúzhatod hátaról a bőrt
És nyugton fogja elviselni,
Csak gyermekjátékát ne sértsd meg,
Mert mint titán zúdúl az égre.

Antistrófa

Fel társak, új csatára bátran,
Írjunk zászlónkra minden szépet,
Hazát, erényt és szabadságot,
S harcoljunk bőrünkért s a koncert.
Hivatkozzunk igaz ügyünkre,
S készítsük az akasztófákat.
A nyertes igazságot is nyer,
Igy az igazság mindég nyertes.

ISTVÁN

Fel, fel, mellettünk az Isten s igazság!

STROOM (a házban)

Ne féljete, barátim, hát nem volt-e
Mindég multságunk a katonásdi?
Nem tudjuk-e Atilla, Scípió,
Napóleon minden stratégiáját?
Még azt is tudjuk, hol győztek hibából:
Aratni fogjuk a dicső babért.

KAR

Babért mi is szeretjük becsináltban,
Bizunk stratégiádban, csak vezess.

ISTVÁN

Ki hátrál, gyáva, társaim előre.

STROOM

Csak az ajtókhöz mind, hogy bé ne törjék,
Így rendeli ezt a stratégia.

ISTVÁN

Hagyjátok az ajtót - az ablakokra.

(István s cselédei bemennek az ablakokon, Stroom és a kar kifut az ajtón.)

STROOM

Gyalázat - óh, hisz a stratégiáról
Ezeknek nincs még csak fogalmuk is:
Az ablakon jönnek s az ajtón várjuk.
Kivertek, ám de a stratégia
Szép tudománya ellen nem hibáztunk.

KAR

Csinálunk mi a te stratégiádra!
Ments meg, vagy kamra, pince odavan.

(István s cselédei is kijönek.)

ISTVÁN

Csak forgassátok azt a légycsapókat.

STROOM

E fegyver nincsen a traktátusokban.

ISTVÁN

E fajzat sincsen, mit nyakunkra hoztál.

KAR

Strófa

Jaj néked, föld, kesergj, jajdulj fel,
Elesett Svábia, a szent vár
És Európa, melyet mink oly
Szépen germán-keresztényeztünk,
Ismét csak vad pogánnyá süllyed.
Ledobja válláról az ökröt,
Amelyet szépen ráültettünk,
S megint ő ül fel az ökörre.

Antistrófa

Erdő nő a szép síma állon,
Mint elhagyott kultúrán a gaz
S csak erről ismer rá az ember,
Hogy a földön most más világ van.
A gazság, szenvedés, szegénység
Örökké megmarad a régi.

Befejezés

Jaj néked, szép halványra éhült
Aszkétikus képed leöltöd,
Le azt az ékes salavárit,
S nadrágtalan pozsgás pogány léssz.
Mi lesz ebből a sok szép cikkből
Szépen felosztva paragrafra?
Mi abból a szép társas rendből,
Mely testhez illett, mint a járom,
És mint a katona-kraváti,
Hogy szinte a szem dülledt tőle?

Tudom, eszményed mentől több zaj
És annál kevesebb kormányzás!
Óh tisztviselők szent Mekkája,
Szerencsétlen flótások vágya,
Arany gallérok Kanaánja,
Szent Svábia ledűlsz örökre!
Miért tartád a sok tanácsost,
Ha most tanácsot mégsem adnak!

STROOM

No gyermekim, stratégikus szempontból
Mindenki fusson, aki merre tud.

ISTVÁN

Itt vagytok mégis?

KAR

Nem vagyunk, uram. (*Elfut.*)

STROOM

Kössünk hát békét. Én önkénytesen
I. emondok minden cím- és jogomról,
Csak hagyjatok, hogy kenyerem keressem.

ISTVÁN

Legyen, tegyük le gyermekim a fegyvert,
Nagylelkűség a győztest illeti.

STROOM

Igaz. (*Félre.*) Jó, hogy még nem civilizáltam,
Másképp most drága lenne a kötél.

ISTVÁN

Mit fogsz tehát már most elkezdni?

STROOM

E klasszikus pogány komédia,
Látom, nem az én tettkörömbe vág,
Az államalkotás nem kenyerem.
Eszmém dicső volt, büszke, nagyszerű:
Az egységes erős monarchia,
De a prakszisban az enyv gyenge szer,
Csunyául szétment, amint ráütöttél.
Romantizmushoz térek vissza hát,
Keresztyén művelődés tudományom,
Kozmopolitizmus a mesterségem.
Jó, hogy megőrzém aktáim között
A sípládát. Elő te régi társ!

ISTVÁN

Ez jól van, húzz hát egyet rajta, sógor,
Bukfencet is hányhatsz, mi mulatunk,
S gondunk lesz rá, hogy úgy-ahogy megélj.
Mert kettőt nyertünk mégis általad:

Egy szót, mi eddig nyelvünkől hiányzott,
A huncutot neked köszönjük, és
A drágább vívmány egy szakadhatlan pánt:
Az egyetértés, mely most összefűz.
Nem úgy, barátim?

CSELÉDEK

Óh, igen, örökre.
Mi benned élünk, és te meg erős
Bennünk vagy.

ISTVÁN

Most e második szerződést
Pecsételjük meg, nem miként az elsőt,
Vérrel, de borral. Mürzl, hozz kupákat
Te meg játsszál romantikus danát.

STROOM (*kintorna mellett énekel*)

Mikor én katona főt,
Oh her Jézisz majd meghót;
Nem folt nékem egy tál kása,
Csak egész nap íres hása.
Nincs van nékem jó leni!

Itt hagyom én Mátyarország,
Elmenem én Némedország.
Oh, én szegény némedi,
Nincs van nékem szeredi.
Ott lesz nékem jobb leni!

(*Függöny.*)